

OSOBA SZAFARZA EUCHARYSTII (KAN. 900, 903 KPK)

Ks. Dariusz Mazurkiewicz
Gorzów Wielkopolski–Zielona Góra

Wstęp

Zagadnienie szafarza Eucharystii nie jest zbyt często podejmowane we współczesnej literaturze teologicznej i kanonistycznej. Wynika to z faktu, że nie budzi ono kontrowersji, a orzeczenia Magisterium Kościoła na ten temat są niewątpliwie ostateczne. Nie znaczy to jednak, że temat ten nie wymaga usystematyzowania i wyraźnego wskazania osoby zdolnej do ważnego i godziwego szafowania sakramentem Eucharystii. Jest to o tyle istotne, że to właśnie Eucharystia „jest szczytem i źródłem całego kultu oraz życia chrześcijańskiego” (kan. 897).

Omawiając zagadnienie szafarza Eucharystii, musimy przede wszystkim odróżnić osobę celebransa sprawującego liturgię Mszy św. od osoby szafującej Komunią św. W niniejszym artykule zajmiemy się jedynie celebransem Mszy św. Dokonamy analizy historycznej zagadnienia, wskażemy osobę zdolną do ważnego sprawowania Eucharystii, a także opiszemy warunki godziwej celebracji i możliwość sprawdzenia osoby szafarza przed dopuszczeniem go do celebracji liturgicznej. Wydaje się, że ten układ materiału pozwoli na wskazanie najważniejszych elementów.

1. Osoba celebransa Eucharystii w tradycji Kościoła

Władza sprawowania Eucharystii została udzielona przez Jezusa Chrystusa apostołom i ich następcom w Wieczerniku (Łk 22,19–20; Mt 26,26–28;

Mk 14,22–25)¹. Dla pierwszych chrześcijan była to prawda niebudząca żadnych zastrzeżeń. Eucharystii przewodniczył św. Paweł (Dz 20,7.11), o biskupach jako kapłanach składających ofiarę wspominają św. Klemens Rzymski oraz św. Ignacy Antiocheński, przy czym dla tego drugiego biskup jest głównym liturgiem całej wspólnoty chrześcijan². Twierdzenie to nie wyklucza jednak z grona przewodniczących ówczesnych celebracji eucharystycznych prezbiterów, bowiem to oni są zastępcami biskupów. Potwierdzenie tej praktyki znajduje się także w powstałych na początku III wieku *Konstytucjach Apostolskich*³.

O biskupach i prezbiterach jako celebransach Eucharystii wspominają w swoich pismach także Ojcowie Kościoła. Święty Cyprian, biskup Kartaginy (200–258), wręcz poleca prezbiterom, by podczas jego uwięzienia sprawowali Ofiarę Eucharystyczną⁴. Uprawnienia prezbiterów potwierdza pośrednio także sobór w Nicei (325 r.), który zakazuje diakonom udzielania Komunii św. prezbiterom, twierdząc, że ci, którzy nie mają prawa składania Ofiary, nie mogą udzielać Komunii tym, którzy składają ofiarę Chrystusa⁵. Należy jednak wspomnieć, że na początku V wieku w Rzymie w celu pokazania jedności wspólnoty z pasterzem, chleb konsekrowany przez biskupa roznoszono po kościołach, w których Eucharystię celebrowali prezbiterzy. Praktyka ta jednak szybko zaniknęła, a papież Innocenty I w liście do biskupa Gubbio wyraźnie stwierdził, że prezbiterzy, którzy prowadzą duszpasterstwo w kościołach oddalonych od kościoła biskupiego oraz na cmentarzach, mają prawo do składania Ofiary Eucharystycznej⁶.

Osobą szafarza Eucharystii oficjalnie po raz pierwszy zajął się Sobór Laterański IV (1215 r.), stwierdzając wyraźnie: „Tego sakramentu nikt nie może sprawować jak tylko kapłan ważnie wyświęcony na mocy [władzy – przyp. D.M.]

¹ Zob. A. Läßle, *Eucharystia. Ustanowienie, historia, uczestnictwo*, Kraków 1997, s. 12–19.

² Zob. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 28–29; tenże, *Celebrans ofiary eucharystycznej*, PK 26 (1983) 1–2, s. 203–205.

³ Zob. A. Baron, H. Pietras (oprac.), *Constitutiones Apostolorum*, t. 2, Kraków 2007.

⁴ Zob. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, s. 30.

⁵ „Doszło do wiadomości świętego i wielkiego soboru, że w niektórych miejscowościach i miastach diakoni podają Komunię prezbiterom. Ani kanon, ani zwyczaj nie pozwala na to, aby ci, którzy nie mogą składać ofiary, podawali Ciało Chrystusa tym, którzy mogą” (kan. 18), Sobór Nicejski, w: A. Baron, H. Pietras (oprac.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. 1 (325–787), Kraków 2002, s. 43.

⁶ Zob. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, s. 31.

kluczy, które sam Jezus Chrystus przekazał Apostołom oraz ich następcom⁷. To orzeczenie było spowodowane ruchami heretyckimi albigensów i waldensów⁸, zasadniczo jednak zagadnienie celebransa Eucharystii nie było w tym okresie przedmiotem teologicznego dysput.

Dopiero Marcin Luter zaczął nauczać, że Eucharystię mogą sprawować wszyscy ochrzczeni, przy czym w sytuacji zwyczajnej powinny to czynić osoby specjalnie upoważnione. Jego teza wynikała ze zrównania kapłaństwa hierarchicznego z kapłaństwem powszechnym wszystkich wiernych⁹. W odpowiedzi na nauczanie Lutra ojcowie Soboru Trydenckiego (1545–1563) stwierdzili wyraźnie, że to kapłani otrzymali od Chrystusa władzę składania ofiary eucharystycznej, grożąc za przeciwnie poglądy anatema¹⁰. Dodatkowo uznali za błędne twierdzenie, że „Chrystus nie ustanowił apostołów kapłanami lub nie polecił, aby oni oraz inni kapłani składali w ofierze Jego ciało i krew”¹¹.

To orzeczenie oraz praktyka Kościoła spowodowały, że w kolejnych wiekach wyłączne prawo biskupów i prezbiterów do sprawowania Eucharystii nie było kwestionowane, a pojedyncze próby takich celebracji spotykały się z dezaprobatą władzy kościelnej¹².

Pierwsza kodyfikacja prawa kościelnego z 1917 roku przyniosła potwierdzenie dotychczasowej nauki i praktyki Kościoła. W kan. 802 prawodawca wyraźnie stwierdził: *Potestatem offerendi Missae sacrificium habent soli sacerdos*. Twierdzenie to nie niosło ze sobą żadnych dwuznaczności¹³ i zostało

⁷ Sobór Laterański IV, *Konstytucje* 1, 10, w: A. Baron, H. Pietras (oprac.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. 2 (869–1312), Kraków 2003, s. 223.

⁸ W drugiej połowie XII w. ruch albigensów odrzucał wszystkie sakramenty. Z kolei waldensi uważali, że Eucharystię może sprawować każdy mężczyzna, byleby był doskonały. Zob. M. Pastuszko, *Celebrans ofiary eucharystycznej...*, s. 210.

⁹ Zob. A. Skowronek, *Eucharystia sakrament wielkanocny*, Włocławek 1998, s. 178–181.

¹⁰ „...złożył w ofierze Bogu Ojcu swoje ciało i krew pod postaciami chleba i wina, i pod ich znakami podał apostołom (których wówczas ustanowił kapłanami Nowego Przymierza), aby przyjęli, i nakazał im oraz ich następcom w kapłaństwie składać ofiarę, mówiąc „To czyńcie na moją pamiątkę”, Sobór Trydencki, sesja 22: I/A, w: A. Baron, H. Pietras (oprac.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. 4 (1511–1870), Kraków 2005, s. 639.

¹¹ Sobór Trydencki, sesja 22: I/B, 3, w: A. Baron, H. Pietras (oprac.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. 4 (1511–1870), Kraków 2005, s. 647.

¹² Zob. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, s. 33–35.

¹³ Zob. M. Pastuszko, *Celebrans ofiary eucharystycznej...*, s. 213–215.

zaakceptowane przez Sobór Watykański II, który potwierdził to w *Konstytucji dogmatycznej o Kościele*¹⁴.

Z kolei, spośród dokumentów Kościoła nawiązujących do osoby celebransa Eucharystii powstałych po Soborze Watykańskim II, należy przede wszystkim wymienić instrukcję Kongregacji Obrzędów z 26 maja 1967 roku o kulcie Tajemnicy Eucharystii *Eucharysticum Mysterium*¹⁵. Instrukcja ta oraz wydana 3 września 1965 roku encyklika *Mysterium Fidei*¹⁶ były elementami reformy liturgicznej Kościoła, która zaowocowała wydaniem nowego *Mszalu Rzymskiego*. We *Wprowadzeniu Ogólnym do Mszału Rzymskiego* została przypomniana nauka Kościoła o szafarzu Eucharystii: „Wszelką prawowitą celebracją Eucharystii kieruje biskup osobiście albo przez prezbiterów, swoich współpracowników” (n. 92), „Także prezbiter, który na mocy święceń posiada w Kościele świętą władzę składania Ofiary w osobie Chrystusa, na tejże podstawie przewodniczy tu i teraz zgromadzonemu ludowi, kieruje jego modlitwą, głosi mu orędzie zbawienia oraz jednoczy ze sobą lud w składaniu Ofiary Bogu Ojcu przez Chrystusa, w Duchu Świętym; rozdaje braciom Chleb życia wiecznego i razem z nimi go spożywa” (n. 93)¹⁷. W rozważaniach na temat osoby celebransa Eucharystii nie można także pominąć listu Ojca Świętego Jana Pana II *Dominicae Cenaе* z 24 lutego 1980 roku o tajemnicy i kulcie Eucharystii¹⁸.

¹⁴ „Kapłan urzędowy mianowicie, dzięki władzy świętej, jaką się cieszy, kształci lud kapłański i kieruje nim, sprawuje w zastępstwie Chrystusa (*in persona Christi*) ofiarę eucharystyczną i składa ją Bogu w imieniu całego ludu” (KK, 10). „Prezbiterzy [...] święty urząd sprawują przede wszystkim w kulcie czy uczcie eucharystycznej, w której działając w zastępstwie (*in persona*) Chrystusa i głosząc Jego tajemnicę, łączą modlitwy wiernych z ofiarą tego, który jest ich głową, i uobecniają we Mszy św. aż do przyjścia Pańskiego (1 Kor, 11, 26) jedyną ofiarę świętą Nowego Testamentu” (KK, 28), *Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1967.

¹⁵ AAS 59 (1967), s. 539–573.

¹⁶ AAS 57 (1965), s. 762–769.

¹⁷ *Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego, tekst polski*, wyd. III, Warszawa 2003.

¹⁸ „Kapłan sprawuje Najświętszą Ofiarę «*in persona Christi*» – to znaczy więcej niż «w imieniu» czy «w zastępstwie» Chrystusa. «*In persona*» to znaczy: w swoistym sakramentalnym utożsamieniu się z Prawdziwym i Wiecznym Kapłanem, który Sam tylko Jeden jest prawdziwym i prawowitym Podmiotem i Sprawcą tej swojej Ofiary – i przez nikogo właściwie nie może być w jej spełnianiu wyręczony. Tylko On – tylko Chrystus – mógł i wciąż może być prawdziwą i skuteczną «*propitiatio pro peccatis nostris... sed etiam totius mundi*». Tylko Jego Ofiara, a nie żadna inna, mogła i może mieć «*vim propitiatoriam*» – ową moc przebłagalną przed Bogiem, przed Trójcą Przenajświętszą, przed Jej transcendentalną świętością. Uświadomienie sobie tego rzuca pewne światło na charakter i znaczenie Kapłana – liturga, który sprawując Najświętszą Ofiarę, działając «*in persona Christi*», zostaje w sposób sakramentalny (a zarazem w sposób niewymowny) wciągnięty i wprowadzony w to najściślejsze «*Sacrum*», w które zarazem wprowadza duchowo wszystkich uczestników eucharystycznego zgromadzenia” (n. 8), AAS 72 (1980), s. 128–129.

Stosunkowo niedawno zaczęły pojawiać się głosy teologów dające przyzwolenie osobom świeckim na sprawowanie Eucharystii. Hans Küng postawił tezę, według której ochrzczeni świeccy mogliby ważne konsekrować Eucharystię w przypadku konieczności¹⁹. Teza ta spotkała się jednak ze stanowczą reakcją Kongregacji Doktryny Wiary. Wśród jej wypowiedzi należy wymienić: deklarację *Mysterium Ecclesiae* z 24 czerwca 1973 roku o katolickiej doktrynie o Kościele przeciw niektórym współczesnym błędom²⁰, deklarację *Sacra Congregatio* z 15 lutego 1975 roku w sprawie dwóch książek profesora Hansa Künga oraz deklarację *Christi Ecclesia* z 15 grudnia 1979 roku o niektórych aspektach nauczania teologicznego profesora Hansa Künga²¹. Dokumentem przypominającym doktrynę Kościoła na temat szafarza Eucharystii jest również – wydany po promulgacji obecnego Kodeksu – list Jana Pawła II do Biskupów Kościoła katolickiego o niektórych zagadnieniach dotyczących szafarza Eucharystii *Sacerdotium Ministeriale* z 6 sierpnia 1983 roku²².

¹⁹ Zob. H. Küng, *Die Kirche*, Freiburg 1967, s. 448–457.

²⁰ „Chrystus, Głowa swego Mistycznego Ciała, którym jest Kościół, ustanowił sługami (szafarzami) swojego kapłaństwa – którzy występowałiby w Kościele w Jego zastępstwie – Apostołów, a przez nich ich następców, czyli Biskupów, którzy otrzymany święty urząd prawowicie przekazali, w stopniu podporządkowanym, również kapłanom. W ten sposób powstała w Kościele sukcesja apostołska kapłaństwa urzędowego na chwałę Boga i w służbie Jego Ludowi oraz by kierować do Boga całą rodzinę ludzką. Na mocy tego kapłaństwa Biskupi i Kapłani «zostają w jakiś sposób wydzieleni w łonie Ludu Bożego, jednak nie po to, by byli odłączeni od niego lub od jakiegokolwiek człowieka, ale by całkowicie byli poświęceni dziełu, do którego kieruje ich Pan», to znaczy dziełu uświęcania, nauczania i rządzenia, którego wykonywanie jest dokładniej określone przez komunie hierarchiczną. W tym wielowymiarowym dziele charakter zasady ma głoszenie Ewangelii, natomiast charakter szczytu i źródła całego życia chrześcijańskiego posiada Ofiara Eucharystyczna, którą kapłani, uobecniając Chrystusa Głowę, w Jego imieniu oraz w imieniu członków Kościoła składają w Duchu Świętym Bogu Ojcu; jest ona złączona ze świętą wieczerzą, w której wierni, uczestnicząc w jednym ciele Chrystusa, stają się wszyscy jednym ciałem (por. 1 Kor 10, 16n)”, AAS 65 (1973), s. 396–408.

²¹ AAS 72 (1980), s. 90–92.

²² „Wśród tych władz, które Chrystus w sposób wyłączny powierzył Apostołom i ich następcom, znajduje się władza sprawowania Eucharystii. Jedynie Biskupom i Kapłanom, którzy stali się uczestnikami otrzymanego urzędu, jest więc zarezerwowana władza odnawiania w misterium Eucharystii tego, co Chrystus uczynił w czasie Ostatniej Wieczerzy [...]. Ponieważ należy do samej natury Kościoła, że władza konsekracji Eucharystii jest powierzona tylko Biskupom i Kapłanom przez przyjęcie sakramentu Święceń, Kościół wyznaje, że misterium Eucharystii nie może być celebrowane w żadnej wspólnotie inaczej, jak tylko przez wyświęconego kapłana”, AAS 75 (1983), 1001–1009.

2. Kapłan szafarzem Eucharystii

Kodeks prawa kanonicznego zawiera niebudzącą wątpliwości normę: „Szafarzem Eucharystii jest tylko kapłan ważnie wyświęcony” (kan. 900 § 1). Podobne sformułowanie znajduje się w Kodeksie Katolickich Kościołów Wschodnich: „Władzę sprawowania Boskiej Liturgii mają wyłącznie biskupi i prezbiterzy”, (kan. 699 § 1 KKKW). Takie normy kodeksowe są powtórzeniem sformułowań zawartych w Kodeksie z 1917 r.²³ i ograniczają możliwość sprawowania Eucharystii jedynie do biskupa i prezbitera, wyłączając jednoznacznie z tej posługi zarówno diakonów, jak i osoby świeckie²⁴.

Przytoczone normy prawne są nawiązaniem do teologii Eucharystii, która jasno stwierdza, że tylko szafarz w postaci biskupa i prezbitera, celebrując Eucharystię, konsekruje chleb i wino w Ciało i Krew Jezusa Chrystusa i jednocześnie składa Bogu Ojcu ofiarę w imieniu całej wspólnoty Kościoła. Prawda ta wybrzmiewa zarówno w *Katechizmie Kościoła katolickiego*²⁵, jak i w powstałych po Kodeksie prawa kanonicznego dokumentach Kościoła. Należy tu przywołać encyklikę Jana Pawła II *Ecclesia de Eucharystia* z 17 kwietnia 2003 roku²⁶, instrukcję Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z 25 marca 2004 roku *Redemptionis sacramentum* o zachowaniu i unikaniu pewnych rzeczy dotyczących Najświętszej Eucharystii²⁷ oraz posynodalną adhortację apostołską Benedykta XVI *Sacramentum Caritatis* z 22 lutego 2007 roku²⁸.

Analiza użytego w Kodeksie przez prawodawcę sformułowania „ważnie wyświęcony” każe postawić w tym miejscu pytanie o warunki ważnego przyjęcia

²³ *Potestatem offerendi Missae sacrificium habent soli sacerdotes* (kan. 802).

²⁴ Zob. R. Brtko, *Prawa kanoniczne, liturgiczne i kościelne dotyczące celebracji Eucharystii*, Gliwice 2008, s. 52–63.

²⁵ „Tylko kapłani ważnie wyświęceni mogą przewodniczyć Eucharystii i konsekrować chleb i wino, aby stały się Ciałem i Krwią Pana”, KKK 1411.

²⁶ „Fakt, iż władza konsekrowania Eucharystii została powierzona tylko biskupom i prezbiterom, nie pomniejsza w niczym pozostałym kręgom Ludu Bożego, gdyż w komunii jednego Ciała Chrystusa, którym jest Kościół, dar ten obfituje na korzyść wszystkich” (nr 30), AAS 95 (2003), s. 453.

²⁷ „Wielka odpowiedzialność spoczywa przy sprawowaniu Eucharystii zwłaszcza na kapłanach, którym przysługuje zadanie przewodniczenia jej *in persona Christi*, zapewniając świadectwo i posługę komunii nie tylko wobec wspólnoty bezpośrednio biorącej w niej udział, lecz także wobec Kościoła powszechnego, który zawsze jest przywoływany przez Eucharystię” (nr 30), AAS 96 (2004), s. 559.

²⁸ „Kościół w swym nauczaniu stwierdza, że święcenia kapłańskie są warunkiem koniecznym dla ważności celebracji Eucharystii” (nr 71), AAS 99 (2007), s. 159.

sakramentu święceń. W odpowiedzi należy odnieść się do kan. 1024 Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku, w którym prawodawca stwierdza, że święcenia ważne przyjmuje jedynie mężczyzna ochrzczony. Nieważność celebracji Eucharystycznej ze strony celebransa może więc brać się jedynie z niespełnienia tych dwóch warunków, a także faktu przyjęcia święceń pod przymusem (zob. kan. 125), ale dopiero po stwierdzającym nieważność święceń wyroku trybunału kościelnego. Nieważność święceń może również wynikać z niezachowania formy lub materii sakramentu święceń oraz przeszkód po stronie szafarza w postaci przymusu lub braku właściwego stopnia święceń.

Mając na uwadze świętość Eucharystii, prawodawca wyraźnie stwierdza, że usiłowanie jej sprawowania przez osobę niemającą święceń kapłańskich jest przestępstwem kościelnym.

Już papież Grzegorz XIII (1572–1585) w Konstytucji *Officii nostri* z 6 sierpnia 1574 roku zezwolił na karanie wiernych sprawujących Najświętszą Ofiarę bez odpowiednich święceń. Normy karne w tej materii wprowadzali również Klemens VIII i Benedykt XIV²⁹.

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku zawierał normy stanowiące, że kto nie mając święceń episkopatu lub prezbiteratu, usiłuje celebrować Mszę św., zaciąga nieprawidłowość (kan. 958 n. 7) oraz popada w ekskomunikę zastrzeżoną w specjalny sposób Stolicy Apostolskiej, a także powinien być ukarany innymi karami, a w przypadku duchownego karą depozycji (kan. 2322).

Aktualny Kodeks jako karę za usiłowanie sprawowania Eucharystii bez święceń kapłańskich przewiduje karę interdyktu *latae sententiae*, a w wypadku duchownego suspensy *latae sententiae* (kan. 1378 § 2, n. 1). Ponadto, prawodawca w normach dotyczących *delicta graviora* zarówno z 30 kwietnia 2001 roku³⁰, jak i 21 maja 2010 roku³¹, przestępstwo usiłowania Eucharystii zalicza do zastrzeżonych do osądzenia Kongregacji Nauki Wiary. Trzeba również stwierdzić, że osoba nieposiadająca święceń kapłańskich i usiłująca sprawować Najświętszą Ofiarę, staje się nieprawidłowa do przyjęcia święceń (kan. 1041,

²⁹ Jak zauważa M. Pastuszko, ustanawianie kar za to przestępstwo wynikało z przekonania Stolicy Apostolskiej, że nikt, kto nie jest prezbiterem, nie może sprawować Eucharystii. Zob. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, s. 33–34.

³⁰ List apostolski *motu proprio* Jana Pawła II, *Sacramentorum sanctitatis tutela*, AAS 93 (2001) s. 737–739.

³¹ Kongregacja Nauki Wiary, *Normae de gravioribus delictis*, AAS 102 (2010), s. 419–434.

n. 6)³², a w wypadku duchownego staje się nieprawidłowa do ich wykonywania (kan. 1044 § 1, n. 3).

3. Okoliczności zabraniające sprawowania Eucharystii

Prawodawca w kan. 900 § 2 zawarł normę, zgodnie z którą: „Godziwie sprawuje Eucharystię kapłan, któremu prawo kanoniczne tego nie zabrania”. To sformułowanie każe postawić pytanie o kanoniczne przeszkody do godziwego sprawowania Eucharystii.

Już w prawie przedkodeksowym Kościół stawiał duchownym różne wymagania do godziwego celebrowania Eucharystii. Postulowano, by nie dopuszczać do celebracji suspendowanych ze względu na konkubinat, pijaństwo, hazard czy kłótnie³³, chociaż nie zawsze znajdowało to odzwierciedlenie w oficjalnych dokumentach kościelnych. Warunki, które należało spełnić, aby godziwie, a nieraz i ważnie sprawować Eucharystię, były także formułowane przez ruchy heretyckie i powodowały stanowczą reakcję Kościoła³⁴.

Obecnie do godziwego sprawowania Eucharystii prawodawca poleca stosowanie się do obowiązujących przepisów liturgicznych. Zawarte są one w kanonach 901–909 i 919 Kodeksu prawa kanonicznego³⁵ oraz w *Ogólnym Wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego*.

³² „Kto wykonał akt święceń zarezerwowany mającym święcenia biskupie lub prezbiteratu, albo nie mając tych święceń, albo nie mogąc go wykonać na skutek zakazu wynikającego z jakiejś kary kanonicznej deklarowanej lub wymierzonej”.

³³ Zob. Sobór Trydencki, *Dokumenty po sesji 21, nadużycia dotyczące należynej czci dla ofiary mszy itd.*, [w:] A. Baron, H. Pietras (oprac.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. 4 (1511–1870), Kraków 2005, s. 631.

³⁴ Jako heretyckie zostały uznane tezy: „Kapłani nie powinni sprawować funkcji świętych, jeśli nie ma przystępujących do komunii”, Sobór Trydencki, *Tezy heretyków o ofierze mszy przedłożone do zbadania teolog mniejszym*, 5, w: A. Baron, H. Pietras (oprac.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. 4 (1511–1870), Kraków 2005, s. 419.

³⁵ Odnośnie do przepisów podanych do godziwości sprawowania Eucharystii prawodawca w wymienionych kanonach postanawia, że kapłan: może odprawiać Mszę św. zarówno za żywych, jak i za zmarłych (kan. 901), może koncelebrować Eucharystię (kan. 902), będąc nieznanym rektorowi kościoła, powinien okazać pismo polecające własnego ordynariusza lub przełożonego (kan. 903), z wyjątkiem wypadków przepisanych prawem nie wolno mu więcej niż raz odprawiać w ciągu dnia (kan. 905), bez słusznej i uzasadnionej przyczyny nie powinien odprawiać Mszy św. bez udziału w niej choćby jednego wiernego (kan. 906), nie może koncelebrować Eucharystii z kapłanami lub szafarzami kościołów lub wspólnot kościelnych niemających pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim (kan. 908), nie powinien opuszczać należytego przygotowania się przez modlitwę

Trzeba również zauważyć, że prawodawca zakazuje sprawowania Eucharystii kapłanom, którzy zaciągnęli ekskomunikę, interdykt i suspensę dotyczącą aktów władzy święceń (kan. 1331–1333), przy czym jeżeli kara jest jedynie *latae sententiae* i nie została zadeklarowana, zakaz ten ulega zawieszeniu, ilekroć wierni proszą o sakrament (kan. 1335)³⁶.

Ponadto, zgodnie z kan. 1352 § 2 Kodeksu: „Obowiązek zachowywania kary wiążącej mocą samego prawa, która ani nie została deklarowana, ani też nie jest notoryczna w miejscu przebywania przestępcy, o tyle zostaje zawieszony w całości lub w części, o ile winny nie może jej zachować bez niebezpieczeństwa poważnego zgorszenia lub zniesławienia”, a taka sytuacja może mieć miejsce w wypadku osób zobowiązanych z urzędu do sprawowania Eucharystii³⁷.

Zakaz sprawowania Eucharystii może pochodzić również z faktu zaciągnięcia nieprawidłowości do wykonywania święceń oraz przyjęcia święceń przez osobę związaną przeszkodą lub nieprawidłowością do przyjęcia święceń³⁸. Trzeba

do sprawowania Eucharystii, a po jej zakończeniu złożenia Bogu dziękczynienia (kan. 909), a także powinien zachować przewidziany prawem post eucharystyczny (zob. kan. 919).

³⁶ W deklaracji Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych z 19 maja 1997 roku na temat właściwej wykładni drugiej części kan. 1335 zostało przypomniane, że poza niebezpieczeństwem śmierci nie istnieje słuszna przyczyna, która pozwalałaby wiernemu albo grupie wiernych prosić o sprawowanie sakramentów lub sakramentaliów duchownego, który zaciągnął karę *latae sententiae* za usiłowanie zawarcia małżeństwa, nawet jeśli ta kara nie została później deklarowana, gdyż taki duchowny znajduje się w sytuacji obiektywnej niezdolności do sprawowania posługi duszpasterskiej.

³⁷ Zgodnie z kan. 530, n. 7 Kodeksu do funkcji szczególnie powierzonych proboszczowi należy bardziej uroczyste sprawowanie Eucharystii w niedziele i święta.

³⁸ Zgodnie z kan. 1041 nieprawidłowym do przyjęcia święceń jest ten, kto: „1° podlega jakiegokolwiek formie amencji lub innej chorobie psychicznej, na skutek której – po zasięgnięciu opinii biegłych – jest uważany za niezdolnego do właściwego wykonywania posługi; 2° popełnił przestępstwo apostazji, herezji lub schizmy; 3° usiłował zawrzeć małżeństwo, nawet tylko cywilne, bądź sam jest związany węzłem małżeńskim albo święceniami lub wieczystym publicznym ślubem czystości, bądź też z kobietą związaną ważnym małżeństwem lub takim samym ślubem; 4° popełnił dobrowolne zabójstwo albo spowodował spędzenie płodu, gdy skutek nastąpił, oraz wszyscy pozytywnie współdziałający; 5° poważnie i z rozmysłem zranił siebie lub innego albo usiłował odebrać sobie życie; 6° wykonał akt święceń zarezerwowany mającym święcenia biskupie lub prezbiteratu, albo nie mając tych święceń, albo nie mogąc go wykonać na skutek zakazu wynikającego z jakiejś kary kanonicznej deklarowanej lub wymierzonej”. Przeszkodami do przyjęcia święceń zgodnie z kan. 1042 są: „1° mężczyzna zonaty, chyba że jest zgodnie z prawem przeznaczony do stałego diakonatu; 2° kto sprawuje urząd lub zarząd zakazany duchownym na mocy kan. 285 i 286, związany z obowiązkiem rozliczenia się, dopóki nie uwolnił się na skutek złożenia urzędu lub zarządu i związanych z nim rozliczeń; 3° neofita, dopóki według oceny ordynariusza nie został dostatecznie utwierdzony”. Wreszcie według kan. 1044 § 1 do wykonywania przyjętych święceń są nieprawidłowymi: „1° kto, będąc związany nieprawidłowością do przyjęcia święceń, nieprawie przyjął święcenia; 2° kto dopuścił się przestępstwa, o którym w kan. 1041, n. 2, jeśli jest ono

jednak wyraźnie zaznaczyć, że tego typu przeszkody i nieprawidłowości oraz wspomniane wcześniej kary kościelne nie powodują nieważności celebrowanej Eucharystii, a jedynie jej niegodziwość w postaci winy moralnej zaciągniętej przez osobę celebransa.

Godziwość celebracji od strony celebransa należy również rozpatrywać w kontekście kan. 916 zabraniającego przyjmowania – bez uprzedniej spowiedzi sakramentalnej – Komunii osobom mającym świadomość grzechu ciężkiego. Przewodniczący celebracji eucharystycznej jako ten, który *ipso facto* przyjmuje Eucharystię, powinien do jej celebracji przystępować w stanie łaski uświęcającej, w przeciwnym wypadku czyni to niegodnie. Od tego zobowiązania usprawiedliwia celebransa jedynie konieczność celebracji wraz z jednoczesną fizyczną lub moralną niemożnością wypowiedzenia się i aktem żalu doskonałego, który zawiera w sobie zamiar wypowiedzenia się w możliwie najszybszym czasie.

4. Sprawdzenie zdolności do godziwego celebrowania Eucharystii

Zauważone powyżej elementy jurydyczne zabraniające ważnie wyświęconemu kapłanowi celebracji Eucharystii muszą podlegać możliwości weryfikacji w zakresie zewnętrznym (z oczywistych racji nie można tu mówić o elementach *stricte* moralnych i aktach mających swój skutek jedynie w zakresie wewnętrznym). Dlatego prawodawca w kan. 903 Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku postanowił: „Chociaż kapłan jest nieznanym rektorowi kościoła, powinien być dopuszczony do odprawiania, jeśli przedstawi pismo polecające własnego ordynariusza lub przełożonego, wystawione nie wcześniej niż przed rokiem albo można roztropnie uważać, że nie ma przeszkód do odprawiania”.

To postanowienie ma swoje źródło w dawnym prawie. Już Synod w Antiochii z 341 roku i *Kanony Apostolskie* z końca IV wieku wspominają o tzw. *litterae commendatitiae*, które były wystawiane zarówno wiernym świeckim, jak i kapłanom udającym się podróż³⁹.

publiczne; 3° kto popełnił jedno z przestępstw, o jakich w kan. 1041, nn. 3, 4, 5, 6”, a zgodnie z § 2 tego kanonu podlega przeszkodzie niepozwalającej wykonywać święceń: „1° kto, będąc związany przeszkodą do przyjęcia święceń, nieprawnie przyjął święcenia; 2° kto popadł w amencję lub inną chorobę psychiczną, o której w kan. 1041, n. 1, dopóki ordynariusz – po zasięgnięciu opinii biegłego – nie zezwolił na wykonywanie święcenia”.

³⁹ Zob. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, s. 64–65; A. Znosko, *Kanony Kościoła Prawosławnego*, Hajnówka 2000, kan. 12–13, 32–33.

Sobór Chalcedoński (451 r.) w kan. 13 polecał, by domagać się listów polecających od duchownego i lektora, którzy chcą spełniać czynności liturgiczne poza miastem⁴⁰. Postanowienia Synodu Antiocheńskiego oraz Soboru Chalcedońskiego odnośnie do *litterae commendatitiae* znalazły się w *Dekrecie Gracjana*, którego powszechność spowodowała, że były przedmiotem dalszej prawotwórczej działalności papieży⁴¹.

Obradujący w latach 1545–1563 ojcowie Soboru Trydenckiego nakazywali, by biskupi wydali w swoich diecezjach zakaz odprawiania Mszy św. przez obcych i nieznanymi kapłanowi⁴². Praktyka ta została zachowana także w późniejszych wiekach⁴³ i znalazła swoje miejsce w kodyfikacji z 1917 roku. Prawodawca w § 1 kan. 804 tego Kodeksu postanawiał, że kapłan diecezjalny pragnący celebrować Mszę św. w obcym kościele powinien okazać autentyczne i ważne pismo polecające od swojego ordynariusza, zakonnik od swojego przełożonego, a kapłan należący do jakiegoś obrządku wschodniego od Kongregacji dla Kościołów Wschodnich, przy czym wymienione osoby można było nie dopuścić do ołtarza, jeśli po otrzymaniu listów polecających dopuściłyby się przestępstw. Paragraf 2 kan. 804 zawierał normę, w myśl której rządca kościoła mógł dopuścić do celebrowania Eucharystii kapłana, którego zna, nawet jeśli nie ma on listów polecających, oraz raz lub dwa razy kapłana nieznanego, który nie mając listów polecających, spełnia trzy warunki: jest ubrany w strój duchowny, nie domaga się korzyści z racji celebracji oraz wpisuje do specjalnej księgi swoje imię i nazwisko oraz parafię, z której przybył. Dodatkowo, w § 3 omawianego kanonu miejscowi ordynariusze uzyskali upoważnienie do wydania zarządzenia dotyczącego celebracji Eucharystii w podległych sobie kościołach.

Obecne prawodawstwo Kościoła w tej materii zawarte jest w kan. 903 Kodeksu. Prawodawca nakazuje, by kapłan nieznanymi rektorowi kościoła, zanim zostanie dopuszczony do celebrowania Eucharystii, przedstawił pismo polecające

⁴⁰ *Kanony Soboru Chalcedońskiego*, w: A. Baron, H. Pietras (oprac.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. 1 (325–787), Kraków 2002, s. 237.

⁴¹ Zob. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, s. 65.

⁴² Sobór Trydencki, *Dekret o tym, co należy zachować, a czego unikać podczas odprawiania mszy*, sesja 22: II, w: A. Baron, H. Pietras (oprac.), *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. 4 (1511–1870), Kraków 2005, s. 649. Podobne zalecenia wydawały Kongregacje Rzymskie po zakończeniu Soboru. Zob. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, s. 66.

⁴³ Papież Benedykt XIV (1740–1758), opierając się na wcześniejszym prawodawstwie, zobowiązał duchownych, aby nawet na terenach misyjnych, chcąc celebrować Mszę św., okazywali listy polecające. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, s. 66.

wystawione przez własnego ordynariusza lub przełożonego nie wcześniej niż przed rokiem. Pismo to zwane *celebretem* powinno zawierać dane identyfikujące kapłana, dane wystawiającego oraz być zaopatrzone w podpisy i pieczęcie pozwalające uznać je za autentyczne. Dokument ten sprawia, że rektor kościoła powinien dopuścić proszącego prezbitera do celebracji eucharystycznej, chyba że wiedziałby, iż ten po wystawieniu *celebretu* popadł w kary kościelne niepozwalające mu na wykonywanie przyjętych święceń. Trzeba jednak zauważyć, że aktualne prawo daje rządcy kościoła większe prawo decydowania, czy dopuścić do celebracji kapłana nieznanego nieposiadającego pisma polecającego. W tej sytuacji może on takiego dopuścić do celebracji, jeżeli roztropnie można uważać, że nie ma przeszkód zabraniających odprawiania Mszy św. Prawodawca nie określa, w jaki sposób rektor kościoła ma dojść do tego przekonania, wobec tego należy przyjąć, że wystarczy rozumne domniemanie, że osoba, która prosi o możliwość celebracji, jest kapłanem wolnym od kar i nieprawidłowości, przy czym domniemanie to może mieć charakter negatywny, czyli wystarczający jest brak rozumnych przesłanek mogących podważać prawdziwość oświadczenia osoby proszącej. Dodatkowo, nic nie stoi na przeszkodzie, by posłużyć się wymaganiami zawartymi w § 2 kan. 804 Kodeksu z 1917 roku, chociaż nie wydaje się już właściwe, by ograniczać prawo celebracji do jednego lub dwóch przypadków, jak to zalecał przytaczany Kodeks.

Należy również dodać, że miejscowi ordynariusze mogą wydać w tej materii bardziej szczegółowe przepisy, byle tylko nie zawężyły prawa do celebracji poza własnym kościołem zawartego w kan. 903 obecnego Kodeksu.

Zakończenie

Podsumowując, należy zauważyć, że analiza przepisów prawnych dotyczących osoby celebransa Eucharystii nie niesie z sobą żadnych nieścisłości. Wynika to z braku kontrowersji teologicznych wokół tego zagadnienia. Należy więc uznać, że niezmienna opinia Kościoła, że celebransami Ofiary Mszy św. mogą być jedynie biskup i prezbiter, nie będzie podlegać zmianom. Dodatkowo, należy uznać, że w myśl kan. 903 Kodeksu prawodawca obdarza coraz większym zaufaniem kapłanów podróżujących, którzy pomimo braku pisma polecającego pragną przystąpić do celebracji eucharystycznej.

OSOBA SZAFARZA EUCHARYSTII (KAN. 900, 903 KPK)**Streszczenie**

Kościół od początku swojego istnienia jedynie w osobach biskupa i prezbitera widział zdolnych do przewodniczenia celebracji Eucharystycznej. Ta – wynikająca z nauczania Chrystusa – praktyka znalazła swoje odzwierciedlenie w pisany prawie Kościoła i została powtórzona w obu kodyfikacjach prawa kanonicznego. Trzeba również nadmienić, że norma ta nie budziła w historii Kościoła większych zastrzeżeń.

Wobec stwierdzenia prawodawcy zawartego w kan. 900 § 1 Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku, że szafarzem Eucharystii jest tylko kapłan ważnie wyświęcony, a możliwości udzielenia nieważnie sakramentu święceń są ograniczone, rozważania niniejszego artykułu koncentrują się wokół warunków godziwego celebrowania Eucharystii. Należą do nich: stosowanie się do przepisów kodeksowych i liturgicznych, wolność od przeszkód i nieprawidłowości, niepozostawanie w karach kościelnych zabraniających sprawowania sakramentów oraz trwanie w łasce uświęcającej.

Należy także zauważyć, że za uświelenie celebrowania Eucharystii przez osoby niemające święceń kapłańskich prawodawca kościelny grozi cenzurami *latae sententiae*, a osądzenie tego czynu zastrzega kompetencji Kongregacji Nauki Wiary.

Mając na uwadze świętość sakramentu Eucharystii i jego centralne miejsce w życiu Kościoła, prawodawca w kan. 903 Kodeksu prawa kanonicznego zgodnie z wielowiekową tradycją zlecił rektorom kościołów troskę o to, by nie dopuszczali do celebrowania Eucharystii kapłanów niegodnych. W tym celu mogą oni zażądać od nieznanego im kapłana okazania pisma polecającego wystawionego przez własnego ordynariusza nie wcześniej niż przed rokiem, a w razie braku takiego pisma mogą oni dopuszczać do celebracji jedynie wtedy, gdy roztropnie uznają, że proszący nie ma żadnych przeszkód.

Słowa kluczowe: Eucharystia, szafarz, godziwość celebracji, celebret.

MINISTER OF THE EUCHARIST (C. 900, 903 CCL)**Summary**

The Church from the first moments of her existence has been recognizing in a person of a bishop and a presbyter those, only capable of presiding the Eucharistic celebration. This practice, resulting from the teaching of Christ, has found its reflection in the written law of the Church and has been repeated in both codifications of the Canon Law. Moreover, there is to notice, that this norm has not raised more serious objections throughout the history of the Church.

In the face of the statement of the lawgiver, enclosed in the canon 900 § 1 of the 1983 Code of Canon Law, affirming that the minister of the Eucharist is a validly ordained priest alone, and keeping in mind that possibilities to confer the sacrament of ordination invalidly are limited, the subject matter of this article is focused on the conditions of the licit celebration of the Eucharist. Among these, there are: observing the provisions of the code norms and liturgical regulations, lack of impediments and irregularities, liberty from the Church penalties forbidding to celebrate sacraments, and finally abiding by the state of grace.

Furthermore, it is to notice that an attempt of celebrating the Eucharist by a non ordained person the Church legislator coerces with the penalty *latae sententiae*, and the judgment of such a deed reserves to the jurisdiction of the Congregation for the Doctrine of the Faith.

Being aware of the sacredness of the Eucharist and its crucial place in the life of the Church, in accordance with the secular tradition, the lawgiver in the canon 903 of the Code of Canon Law, has charged rectors of churches with the care of not permitting to celebrate the Eucharist to the impeded priests. For this purpose a rector may ask an unknown priest desiring to celebrate the Eucharist in his church, a letter of introduction from his ordinary, issued at least within the year; in case of lack of such a letter the priest may be permitted to celebrate the Eucharist also only on a base of a prudent judgment of the rector ascertaining that he is not impeded from celebrating.

Keywords: Eucharist, minister, licit celebration, celebret.

Translated by Dariusz Mazurkiewicz